SPIS TREŚCI

WSTĘP 9

ROZDZIAŁ I

MODELE POLITYKI INTEGRACJI IMIGRANTÓW WE FRANCJI I W WIELKIEJ BRYTANII 15

1. „Zależność od szlaku" w polityce integracji imigrantów 15

2. Koncepcja integracji imigrantów 18

2.1. Ewolucja koncepcji asymilacji w amerykańskich naukach społecznych .. 18
2.2. Europejska kariera pojęcia „integracja" 24
2.3. Definicja i wskaźniki integracji 28

3. Koncepcja modelu integracji imigrantów 30

3.1. Francuska polityka integracji imigrantóww latach 1945–1990 33
3.2. Brytyjska polityka integracji imigrantóww latach 1945–1990 39
3.3. Brytyjski i francuski model integracji imigrantów: wykluczające się paradygmaty? 51
3.4. Źródła odmienności modeli integracji imigrantów we Francji i w Wielkiej Brytanii 57
3.4.1. Koncepcja narodu we Francji 58
3.4.2. Koncepcja narodu w Wielkiej Brytanii 60
3.4.3. Model „zarządzania różnorodnością" w koloniach 63

4. Modele stosunków między państwem a wyznaniami we Francji i w Wielkiej Brytanii 65

4.1. Stosunki między państwem a wyznaniami we Francji 65
4.1.1. Krnąbrna córka Kościoła katolickiego 65
4.1.2. Rewolucja 1789 roku i Cesarstwo: pierwszy etap laicyzacji państwa 68
4.1.3. Konflikt dwóch Francji: 1814–1870 71
4.1.4. Laicyzacja szkolnictwa w latach 80. XIX wieku 72
4.1.5. Ustawa o rozdziale państwa od Kościołów z 1905 roku 74
4.1.6. *Laïcité* jako zasada konstytucyjna 76
4.2. Stosunki między państwem a wyznaniami w Wielkiej Brytanii 78
4.2.1. Kościół państwowy i pragmatyczna akomodacja 78
4.2.2. Pozycja Kościoła anglikańskiego jako Kościoła państwowego (*Established Church*). 80

4.3. Różnice między brytyjskim a francuskim modelem stosunków wyznaniowych ... 83

5. „Zależność od szlaku" w polityce integracji muzułmanów ... 85

ROZDZIAŁ II

MUZUŁMANIE JAKO OBIEKT POLITYKI INTEGRACYJNEJ PAŃSTWA ... 87

1. Przebieg imigracji muzułmańskiej do Francji i Wielkiej Brytanii ... 89

1.1. Początki imigracji muzułmańskiej do Francji i Wielkiej Brytanii ... 89
1.2. Muzułmańska imigracja zarobkowa po II wojnie światowej do Francji ... 90
1.2.1. Liczebność i skład etniczny społeczności muzułmańskiej we Francji ... 92
1.3. Muzułmańska imigracja zarobkowa po II wojnie światowej do Wielkiej Brytanii ... 95
1.3.1. Liczebność i skład etniczny społeczności muzułmańskiej w Wielkiej Brytanii ... 97

2. Uwidocznienie się islamu we Francji i w Wielkiej Brytanii ... 101

2.1. Od „islamu robotników" do „islamu odtworzonego" ... 101
2.1.1. Powstanie struktur instytucjonalnych ... 103
2.2. Od „islamu etnicznego" do „islamu uniwersalnego" ... 107
2.2.1. Charakterystyka religijna społeczności muzułmańskiej we Francji ... 111
2.2.2. Charakterystyka religijna społeczności muzułmańskiej w Wielkiej Brytanii ... 115
2.3. Islam jako tożsamość defensywna ... 116
2.3.1. Sytuacja społeczno-ekonomiczna muzułmanów we Francji ... 119
2.3.2. Sytuacja społeczno-ekonomiczna muzułmanów w Wielkiej Brytanii ... 122
2.4. Islamofobia ... 124

3. Bariery integracji: czy filozofia islamu jest zgodna z duchem Europy? ... 130

3.1. Kwestie obyczajowe: prawdziwe zderzenie cywilizacji ... 133
3.2. Euroislam i islamizm ... 139
3.3. Stosunek muzułmanów we Francji i w Wielkiej Brytanii do swobód liberalnych i demokracji ... 145

4. Muzułmanie jako specyficzny przedmiot polityki integracyjnej państwa ... 147

ROZDZIAŁ III

POLITYKA INTEGRACJI MUZUŁMANÓW WE FRANCJI ... 155

1. Konflikty wokół laickości szkoły ... 157

1.1. Zgrzyty w machinie integracyjnej: chusty muzułmańskie w szkole ... 157
1.2. Kwestia islamu w raportach Wysokiej Rady ds. Integracji ... 163

1.3. Komisja ds. refleksji nad zastosowaniem zasady laickości w Republice... 168
1.4. Ustawa zakazująca noszenia ostentacyjnych oznak religijnych w szkole 172
1.5. Kontrowersje wokół implementacji ustawy 175

2. Gallikanizacja islamu: rola władz publicznych w organizowaniu reprezentacji „islamu francuskiego” 177

2.1. Od CORIF-u po Kartę Wyznania Muzułmańskiego..... 178
2.2. Al-Istichara..... 181
2.3. Powstanie Francuskiej Rady Wyznania Muzułmańskiego 184
2.4. Funkcje Francuskiej Rady Wyznania Muzułmańskiego (CFCM) 186

3. Od islamu we Francji do islamu francuskiego: państwo francuskie a budowa meczetów i edukacja muzułmańska 188

3.1. Działania państwa na rzecz ułatwienia budowy meczetów 188
3.2. Działania wspierające kształcenie imamów 194

4. Potwierdzenie laickości instytucji publicznych 197

5. Sfery „rozsądnej akomodacji” 200

5.1. Kwestia uboju rytualnego 200
5.2. Pochówki muzułmańskie..... 200
5.3. Szkoły muzułmańskie..... 201

6. „Zależność od szlaku” we francuskiej polityce integracji muzułmanów..... 202

ROZDZIAŁ IV

POLITYKA INTEGRACJI MUZUŁMANÓW W WIELKIEJ BRYTANII 213

1. Konstruowanie różnicy: przemiany przedmiotu brytyjskiej polityki integracji 213

2. Religia jako element kultury: afera Honeyforda..... 217

3. *Szatańskie wersety* – wydarzenie definiujące..... 220

4. Wyrównywanie pozycji prawnej muzułmanów 225

4.1. Sytuacja prawna muzułmanów na tle członków innych wyznań..... 225
4.2. Islamofobia: zmiana dyskursu..... 229
4.3. Wprowadzenie zakazu dyskryminacji na tle religijnym i podżegania do nienawiści religijnej 232
4.4. Modyfikacja systemu wielokulturowych stosunków rasowych..... 236

5. Uznanie symboliczne: uwzględnienie pytania o religię w spisie powszechnym 239

6. Granice „rozsądnej akomodacji” 242

6.1. Finansowanie szkół muzułmańskich przez państwo 244
6.2. Brytyjska wersja „afery o chusty” 247

6.3. Kwestia nikabu w sferze publicznej ... 252
6.4. Inkorporacja elementów muzułmańskiego prawa w dziedzinie finansów i bankowości ... 253
6.5. Kwestia sądów szariackich ... 254

7. Integracja a terroryzm: działania władz brytyjskich po 2001 roku ... 256

7.1. Reakcja rządu na zamachy terrorystyczne z 7 lipca 2005 roku ... 259

8. „Zależność od szlaku" w brytyjskiej polityce integracji ... 265

ROZDZIAŁ V

EWOLUCJA FRANCUSKIEGO I BRYTYJSKIEGO MODELU POLITYKI INTEGRACJI IMIGRANTÓW ... 271

1. Ewolucja modeli polityki integracji imigrantów ... 271

1.1. Ewolucja republikańskiego modelu integracji imigrantów ... 274
1.1.1. Przemiany koncepcji *laïcité* ... 274
1.1.2. Uwzględnienie społeczno-ekonomicznego wymiaru integracji muzułmanów ... 275
1.1.3. Utworzenie systemu przeciwdziałania dyskryminacji ... 279
1.1.4. Od asymilacji organicznej do abstrakcyjnej ... 283
1.2. Ewolucja brytyjskiego modelu wielokulturowych stosunków rasowych ... 284
1.2.1. Kulminacyjny moment rozwoju polityki wielokulturowości: raport Parekha ... 284
1.2.2. Kryzys wielokulturowego modelu integracji ... 286
1.2.3. „Lunatykując w stronę segregacji": zakwestionowanie modelu wielokulturowych stosunków rasowych ... 290
1.2.4. Nowy integracjonizm? ... 293
1.3. Konwergencja modeli integracji imigrantów ... 297

2. Skuteczność polityki integracji muzułmanów ... 303

2.1. Integracja w wymiarze instytucjonalnym: poziom uczestnictwa muzułmanów w polityce ... 304
2.2. Integracja muzułmanów w wymiarze normatywnym ... 309

3. Perspektywy polityki integracji w obrębie państwa narodowego ... 314

Zakończenie ... 321

Bibliografia cytowań i odwołań ... 325